

dergipark.org.tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

<https://prensip.gen.tr>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

Sağlık Haberciliği Kavramı Üzerine Yapılan Çalışmaların VOSviewer ile Bibliyometrik Analizi A Bibliometric Analysis Using VOSviewer of Publications on Health Journalism

Ali ÇAKIR

Kastamonu Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Kastamonu, Türkiye

Geliş Tarihi/Received Date: 03.06.2024

Kabul Tarihi/Accepted Date: 24.07.2024

ÖZ

Sağlıklı olmanın önemli aşamalarından biri insanın sosyal bir varlık olmasıdır. Aile ve çevreyle başlayan sosyalleşme aynı zamanda iletişimle beraber sosyal öğrenmeyi de başlatmaktadır. Gerek ailenin öğretileri gerekse çevrenin tatbikleri, bilinçli veya bilinçsiz öğrenilmiş bilgiye dayanmakta, sosyalleşme bilgisiyle mümkün olmaktadır. Kitle iletişimlerinin sunduğu imkânlar, bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. “Doğru” bilgi insanlara fayda sağlarken “yanlış ve/veya bozulmuş” bilgi ciddi problemlere yol açabilmektedir. Enformasyonun bu denli arttığı bir çağda, her konunun uzmanı olmak mümkün olmayacağından, insanlar ihtiyacı olan bilginin, uzmanlar tarafından yapılan yorumlarını takip etmektedir. İnsanların uzman yorumlarına ihtiyaç duydukları konuların başında da sağlık gelmektedir. Çünkü hayatı idame ettirebilmenin başat koşulu “sağlıklı” olmaktır. Her zaman sağlık kuruluşlarına gidemeyen halkın birincil haber kaynağı kitle iletişim araçları olmaktadır. Sağlık haberciliği, tıbbi gelişmeleri toplumla paylaşma işidir. Halk sağlığını olumlu veya olumsuz etkileme gücü bulunmaktadır. Yanlış veya yanıltıcı haberler ciddi halk sağlığı tehdidine kapı aralayabilir. Bu sebeple sağlık haberciliği konusunda oluşan literatür önem kazanmaktadır. Bu çalışmada halk sağlığı için önemli parametrelerden olan “sağlık haberciliğinin”, nicel veriler ve sayısal göstergeler eşliğinde, hangi ülke, hangi kurum ve hangi kişiler tarafından akademik çalışmalara konu edildiği ve bunlar arasındaki ölçülebilir ilişkiyi ortaya koymak amaçlanmıştır. Vosviewer programı yardımıyla “sağlık haberciliği” anahtar kelimesiyle “Web of Science” veri tabanında yapılan tarama bibliyometrik analize tabi tutulmuştur. Ülkeler, kurumlar ve araştırmacılar temelli ağ haritaları oluşturulmuş, öne çıkanlar ayrıntılı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Haberciliği, Halk Sağlığı, Enformasyon, Bibliyometrik Analiz.

ABSTRACT

One of the critical stages of being healthy is being a social being. Socialization, which starts with the family and the environment, also initiates social learning and communication. Both the teachings of the family and the practices of the environment are based on consciously or unconsciously learned knowledge, and socialization is possible through knowledge. The opportunities offered by mass communication facilitate access to information. While “correct” information benefits people, “wrong and/or distorted” information can lead to serious problems. Since it is impossible to be an expert on every subject in an age of such an increase in information, people follow the interpretations of the information they need made by experts. Health is one of the topics on which people need expert comments. Because the primary condition for sustaining life is to be “healthy.” The mass media is the primary news source for people who cannot always go to health institutions. Health journalism is the work of sharing medical developments with society. It has the power to affect public health positively or negatively. False or misleading news can open the door to serious public health threats. For this reason, the literature on health journalism has gained importance. This study aims to reveal which countries, institutions, and individuals are the subject of academic studies on “health journalism”, one of the important parameters for public health, with quantitative data and numerical indicators and the measurable relationship between them. With the help of the Vosviewer program, the search in the “Web of Science” database with the keyword “health journalism” was subjected to bibliometric analysis. Network maps based on countries, institutions, and researchers were created, and the prominent ones were evaluated in detail.

Keywords: Health Journalism, Public Health, Information, Bibliometric Analysis.

Please cite this paper as follows/Atf için:

Çakır, A. (2024). Sağlık haberciliği kavramı üzerine yapılan çalışmaların VOSviewer ile bibliyometrik analizi. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 33-45. <https://doi.org/10.30913/alinterisosbil.1494860>

GİRİŞ

1948 DSÖ Tüzüğünde sağlık; “Yalnızca hastalık veya sakatlığın olmaması durumu değil, fiziksel, sosyal ve ruhsal refah durumu (T. C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2011)” şeklinde tanımlanmaktadır. Buna göre insanın sağlıklı sayılabilmesi için beden ve ruh sağlığının yanında, toplumsal hayatının da refah içinde olması gerekmektedir. Tanımdan hareketle, mensubu bulunulan toplumda kabul görme ve sosyal bir çevreye sahip bulunmanın, sağlığın tamamlayıcı unsurlarından olduğunu söylemek mümkündür. Sağlıklı olma durumunun vasfı, insanın sosyal bir varlık olduğunu betimlemektedir. İnsanların sosyalleşmesi içinse önce aile, daha sonra çevresel etmenler devreye girmektedir. Diğer bir ifadeyle, iletişimle beraber sosyal öğrenme de başlamaktadır. Gerek ailenin öğretileri gerekse çevrenin tatbikleri, bilinçli veya bilinçsiz öğrenilmiş bilgiye dayanmakta, sosyalleşme bilgiyle mümkün olmaktadır. Bilindiği üzere, günümüzde insanlar küçük bir çevrede yaşasa dahi, kitle iletişiminin sunduğu olanaklarla, yaşadığı ülkenin ve dünyanın gündemine ilişkin bilgilere kolayca ulaşabilmektedir. Mevcut durum, hayatın akışını zenginleştirmekle birlikte bir dizi problemi de beraberinde getirmektedir. “Doğru” bilgi insanların hayatını kolaylaştırırken “yanlış ve/veya bozulmuş” bilgi ciddi problemlere yol açabilmektedir.

Bir bilginin doğru veya yanlış olduğuna kanaat getirebilmek için ya o bilginin uzmanı olmak gerekirken ya da uzman birinin yorumuna ihtiyaç duyulmaktadır. Uzmanlardan ve yetkililerden alınacak bilgi, “gazetecilik faaliyetinin gerektirdiği biçimde yeterince hızlı olamayacağından (Geçer, 2018)” hatalara sebebiyet verebilmektedir. Enformasyonun bu denli arttığı bir çağda her konunun uzmanı olmak mümkün olmayacağından, insanlar ihtiyacı olan bilginin, uzmanlar tarafından yapılan yorumlarını takip etmektedir. İnsanların uzman yorumlarına ihtiyaç duydukları konuların başında da sağlık gelmektedir. Çünkü hayatı idame ettirebilmenin başat koşulu “sağlıklı” olmaktır. Sağlıklı olma halinin devam edebilmesi için gerekli olan uzman yorumlarına insanlar, kitle iletişim araçları vasıtasıyla ulaşabilmektedir. Utma (2019)’nın da ifade ettiği üzere “sağlık gibi insan hayatıyla yakından ilgili olan bir alanda bu bilgilendirme işlevi daha da önem kazanmakta, yapılan yayınlar ile bireyler umut ya da umutsuzluğa sürüklenebilmektedir”. Tıbbi araştırmaların önemi göz önüne alındığında, sağlık haberciliği bilgi paylaşımı açısından hayati bir araç olarak kabul edilmektedir. Sağlık haberlerinin, tıbbi araştırmaların ve sağlık politikalarının yayılması yoluyla, kitle iletişim araçları toplum sağlığı bilincinin artırılmasında öncü bir rol oynamaktadır. Bu süreç, halkın sağlık bilgi ve inançlarını etkileyerek, halk sağlığını teşvik etmektedir.

Medyanın halk üzerindeki etkisi, bazen bireylerin son sağlık haberleri üzerinden yeni tedavilere yönelmeleri gibi önemli kararlar almasına neden olabilir. Dahası medya, sağlık profesyonelleri, politika yapımcıları ve kamu sağlığına ilişkin karar alıcılar üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Ancak, tıbbi bilgilerin duyarlı doğası göz önüne alındığında, ilgili kişilerin doğru, eksiksiz ve güvenilir haberler sunması gerekmektedir. Yanlış, eksik veya güvenilmez bilgiler, kamuoyunda gerçekçi olmayan beklentilere yol açabileceği gibi politika yapımcıları, etkili olmayan veya sağlık açısından zararlı düzenlemeleri benimsemeye dahi itebilir (Keshvari vd., 2018). Bunların olmaması için hem habercilerin dikkatli olması hem de bilimsel çevrelerin yeni yöntemler geliştirmesi gerekmektedir. Toplumsal refah açısından önemi bilinen sağlık haberciliğinin, bilimsel çalışmalarda ele alınış şekli, problematiği ve sunduğu çözüm önerileri dikkatle takip edilmekte,

literatürdeki boşluğun tespiti noktasında bibliyometrik analiz çalışmaları önem kazanmaktadır. Ön bilgi çalışması olarak kabul edilebilecek bibliyografik analiz ile hangi ülkelerin adı geçen konu hakkında çalışmalarda yoğunlaştığını tespit etmek mümkündür. Ayrıca, bilim insanlarının konuya ilgisini ve ortak çalışmalarda bulunup bulunmadığını görmeye de yardımcı olmaktadır. Ortaya konan bilimsel faaliyetin kendi içindeki güçlü ve zayıf yönleri ile yaygın etkisinin nicel verilerle ölçülmesine de imkân sağlamaktadır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: SAĞLIK HABERCİLİĞİ İLE İLGİLİ LİTERATÜR İNCELEMESİ

Sağlık haberciliği bir tür bilim haberciliği olarak tanımlanmaktadır. Bilim haberlerini ise genel olarak “bilim popülerleştirme” ve “haber olarak bilim (Bucchi & Mazzolini, 2003)” kategorilerinde ele almak mümkündür. Daha açık bir ifadeyle sağlık haberciliğini, bilimsel keşifleri popüler hale getiren ve bilimsel meseleleri toplumsal perspektiften değerlendiren haberler olarak tanımlanabilmektedir. Buna göre; sağlık haberciliği açısından “bilim popülerleştirme”, sağlık alanında yapılan yeni araştırmaların bulgularını kapsayan haberler olarak isimlendirilmektedir. “Haber olarak bilim” ise antibiyotik direnci veya obezite gibi daha geniş toplumsal konulara odaklanan haberciliği betimlemektedir. Sağlık haberciliğini, bilim haberciliğinin bir alt türü olarak aldığımızda, temelde bir haberin bu kapsamda olması için ilmi bir yöntem kullanarak geçerliliği sınanabilecek bir sağlık iddiası bulunması ve haberin esas ilgi odağının sağlık ile ilgili olması gerekmektedir.

Sağlık haberciliğinin, haberciliğin tartışmalı alanlarından biri olmasının altında yatan temel nedenlerden biri doğrudan halk sağlığını etkilemesidir. Habercilik, doğası gereği bir bilimsel aktivite olarak yapılmamaktadır. Haberi üreten ne kadar dikkatli olursa olsun konunun uzmanı olmadığı için hata yapma ihtiamli bulunmaktadır. İlaveten çoğu insanın düzenli olarak uzman bir doktorla görüş(e)memesi, sağlıklarını ilgilendiren konularda tavsiyeleri medyadan veya sağlık haberlerinden alması (Lee & McElroy, 2019) konunun önemini arttırmaktadır. Gazetecilik pratiğinde ise sağlık haberciliğinin farklı tasnifleri bulunmaktadır. Örneğin özellikle çevrimiçi gazetelerde yoğun olmak üzere bazı kitle iletişim araçları sağlık haberlerine “bilim” ve “yaşam tarzı” başlıkları altında yer vermektedir. Bilim kategorisi altında yer alan haberler, araştırma sonuçları ve tıbbi gelişmeleri haberleştirirken, yaşam tarzı başlığı altında genellikle sağlıklı beslenme, yaygın hastalıkların tedavisi ve kötü alışkanlıklardan kurtulma gibi magazinleştirilmiş haberler yer almaktadır (Maksimainen & Michaelmas, 2016). Ayaz (2019)’ın, Türkiye’de yayın yapan 4 gazetenin sağlık haberlerini incelediği çalışmasında da magazinleşmeye yer verilmiş ve “tüketimi teşvik edici” bulgulara rastlanmıştır.

Medyada tıbbi ve sağlıkla ilgili konuların haberleştirilmesiyle oluşan sağlık haberciliği, içerdiği bilgilerin doğruluğu veya yanlışlığı yönünden incelenmesi zor olan haberleri ihtiva etmektedir. İnsanların okudukları içeriği doğru kabul edip buna göre aksiyon almaları muhtemeldir. Bu sebeple, ilgili haberlerin kamuoyuna sunulmasında ciddi araştırmalar yapmak gerekmektedir. Sağlık haberlerinin raporlanması, tıbbi araştırmaların ve yayınların haberleştirilmesi önemli konuların başında gelmektedir. Ayrıca uygulanan sağlık politikalarının, aşılama gibi sağlık programlarının eksiksiz bir şekilde kamuoyuyla paylaşılması gerekmektedir. Yine haberciliğin doğası gereği uygulanan sağlık politikaları ve programları hakkında yapılan eleştirilerin de

haberleştirilmesi kamuoyunun aydınlatılmasında önemli parametrelerden biridir. Tüm bu yönleriyle sağlık haberciliği, insan sağlığıyla ilişkili davranışları etkilemenin ötesinde, halk sağlığına derinden etki etme potansiyeline sahiptir Yanlış veya eksik haberler, ciddi bir halk sağlığı tehdidi oluşturabilecek etkiyi gösterebilir. İnsanların doğru bilgilerle hazırlanmış habere ulaşabilmesi için Utma (2017)'nin de ifade ettiği “sansasyondan uzak, “sağlıklı” bir sağlık haberciliği için mutlaka tüm yayın kuruluşlarında alanında uzman sağlık muhabirlerinin istihdam edilmesi gerekmektedir.”.

Sağlık haberciliği vasıtasıyla halk sağlığının tehlikeye girmemesi adına atılabilecek adımlardan bir tanesi dezenformasyon ve misenformasyonşa mücadele etmektir. Sağlık alanında birçok güvenilir bilgi kaynağı olmasına rağmen siyasi, ekonomik, kültürel, güvenlik vb. konularda uygulanacak sansür, sağlık haberlerinin doğru bir şekilde kamuoyuna ulaşmasını engelleme ihtimali barındırmaktadır. Varsayılan durumun oluşması halinde bireylerin ve toplumun sağlığı tehlikeye düşecektir. Ayrıca sağlık politikalarının ve programlarının zarar görmesine de yol açacaktır. Örneğin Covid-19 pandemisi esnasında dünyanın dört bir yanından bu konuda çok sayıda olumsuz örnek gözlemlenmiştir. Türkiye’de ilk vakanın görüldüğü 11 Mart 2020’den sonraki ilk bir haftada sosyal medyada yayılan haberlerin on dört tanesinin yanlış, birinin de karma olduğu tespit edilmiştir (Aydın, 2020). Twitter’da yayılan yanlış ve sahte haberlerin incelendiği bir çalışmada ise dünya çapında yapılan dezenformasyon örnekleri verilmiştir. Bu iddialardan birinde ABD Başkanı Biden’ın toplantı sırasında uyuduğu söylenirken diğerinde Kuzey Kore lideri Kim Jong-un’un koronavirüsle enfekte olan iki kişiyi idam ettirdiği iddia edilmiştir (Topçu & Çaycı, 2022). Bu ve benzeri yanlış haberlerin yayınlanması, halk arasında korkuya sebebiyet verebilmekte; gerçekçi olmayan beklentilerin, yanlış umutların ve korkuların oluşmasına zemin hazırlayabilmektedir. Covid-19 pandemi dönemi yoğun olarak görülen ve diğer aşılara da yönelme eğilimi artan (Öztürk & Küçükoğlu, 2024) aşı karşıtlığı gibi halk sağlığını tehdit eden sonuçlar doğurabilir. Diğer bir ifadeyle insanların tedavi kararları olumsuz etkilenebilir. Bu durum politika yapıcıları etkisiz hatta sağlık için zararlı kuralları ve düzenlemeleri kabul etmeye zorlayabilir (Bobby, 2021).

Sağlık haberciliğiyle ilgili başlıca sorunlardan bir diğeri tıbbi dilin yorumlanmasında ortaya çıkmaktadır. Tıbbi belgeler incelenirken, uzmanların kullandığı terimleri anlayamamak, haberlerin doğruluğunu teyit edecek uzmanlar bulamamak ve yetkililerin açık bir dil kullanmaması gibi problemler sıklıkla yaşanmaktadır. Haber içeriği ile ilgili yaşanması muhtemel yukarıdaki problemler, habercinin ısrarı ve konu hakkında yorum yapan uzmanın dikkati ile önlenilecek niteliktedir. Fakat haber ve pazarlama arasındaki çizginin giderek bulanıklaşması (Bobby, 2021) önlenmesi zor bir probleme işaret etmektedir. Nitekim sağlık endüstrisi çok büyük ve güçlü bir endüstri olduğu için bir sağlık haberinin gerçekten değerli bir haber mi yoksa bir pazarlama hamlesi mi olduğunu anlamak zorlaşmaktadır. Ayrıca endüstri sponsorluğunda verilen ödüller, sponsorlu eğitimler ve endüstri kaynaklarına koşulsuz güvenmek, sağlık haberciliği yapanların çıkar çatışması yaşadığı konular arasındadır. Bu sebeple, "Muhabirlerin, hasta gruplarından, fikir liderlerinden veya endüstrinin halkla ilişkiler görevlisi tarafından kendilerine yönlendirilen hastalardan alıntı yapıp yapmadıklarını, kaynaklarının endüstriyle bağları olduğunda açıkça açıklamaları gerekmektedir (Jacobs, 2008)". Sadece habercilerin değil “doktor” gazetecilerin de gazeteciliğin ve hekimliğin

etik değerleri arasında denge kurmak zorunda oldukları belirtilmelidir. Doktorların da basında yer alan sağlık haberleriyle ilgili en büyük problemlerinin “denge” olduğu iddia edilmektedir (Oğuz, 2019). Doğru bilgiye ulaşma ve bunu yaymada Doktor- hasta ilişkisi ve muhabir-özne ilişkisi arasındaki denge ve hassas çizgiyi korumak gerekmektedir (Roles, 2011). Maden (2020)’in, Prof. Dr. Erkan Yüksel ile yaptığı röportajda da sağlığın ticarileşmesi ve metalaşmasının mahzurları benzer bir eğilimle dile getirilmiştir.

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı ve analizi için kullanılan araç, yöntem bölümünde derlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

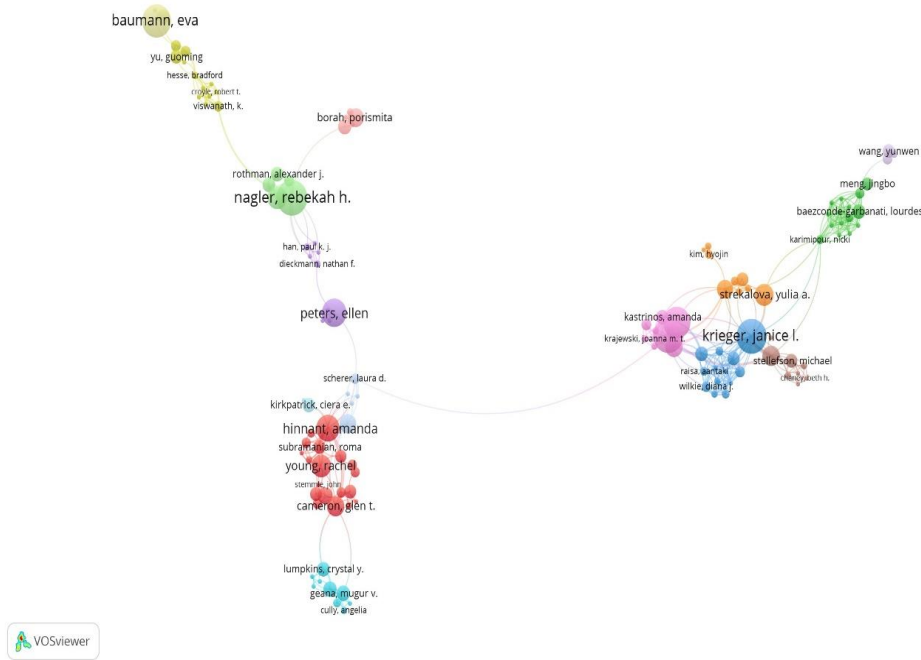
Bu çalışmada; halk sağlığı için önemli parametrelerden olan “sağlık haberciliğinin”, nicel veriler ve sayısal göstergeler eşliğinde, hangi ülke, hangi kurum ve hangi kişiler tarafından akademik çalışmalara konu edinildiği ve bunlar arasındaki ölçülebilir ilişkiyi ortaya koymak amaçlanmıştır.

Veri Toplama ve Analiz Süreci

Bu çalışma VOSviewer programı üzerinden, bibliyometrik analiz yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bibliyometrik analiz, konu kapsamı önceden belirlenmiş, genellikle belli bir dizin tarafından derlenen çalışmalar üzerine yoğunlaşmış, ilgili konu hakkında araştırma yapan kurum ve kişilerin arasındaki ilişkiyi sayısal olarak analiz etmeye yaramaktadır. Diğer bir ifadeyle bibliyometrik analiz, “niceliksel bir görüntüye erişmeye ve ele alınan konunun yayın, kaynak, yazar ve atıf bağlamında irdelenmesine olanağı sağlamaktadır (Cobo vd., 2011)”. Şimşir (2021)’e göre analizin temel amacı “belirli bir bilimsel alandaki literatürü (veya literatürün bir kısmını) tanımak, değerlendirmek ve anlamaktır”. Donthu vd. (2021) de araştırma yapılan alanine yıllara göre yaşadığı dönüşümü ve ilgili alandan çıkan yeni araştırma sahalarının ortaya konabileceğini ifade etmektedir. Veriler, sosyal bilimler alanında bilimsel yetkinliği kanıtlanmış Web of Science veri tabanından elde edilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen yayınların tespiti “health journalism” anahtar kelimesinin aranmasıyla gerçekleşmiştir. Web of Science’da “tüm alanlar” seçilerek yapılan aramada “health journalism” anahtar sözcüğüyle, 1968-2024 yıllarını kapsayan 6067 farklı çalışmaya ulaşılmıştır. Birden çok farklı disiplinde yapılan bu çalışmalar; 5357 makale, 247 erken erişim, 226 makale incelemesi, 218 editoryal makale, 192 kitap bölümü, 131 bildiri kitabı, 69 toplantı özeti, 46 mektup, 37 kitap incelemesi şeklindedir. Disiplinler açısından incelendiğinde ise iletişim (2158), Kamu Çevre İş Sağlığı (1280), Sağlık Politikası Hizmetleri (585), Bilgi Bilimi- Kütüphane Bilimi (393), Sağlık Bilimleri Hizmetleri (335), Psikoloji-Multidisipliner (264), Tıp Genel- Dahili (252), Sosyal Bilimler- Disiplinlerarası (240), Çevre Bilimleri (226), Tıbbi Bilişim (183), Psikiyatri (158), İş Dünyası (152), Klinik Psikoloji (150), Sosyal Bilimler- Biyomedikal (142), Madde Bağımlılığı (136), Multidisipliner Bilimler (117), Eğitim Araştırmaları (115) şeklinde dağılım göstermektedir.

BULGULAR**Ortak Yazar Analizi**

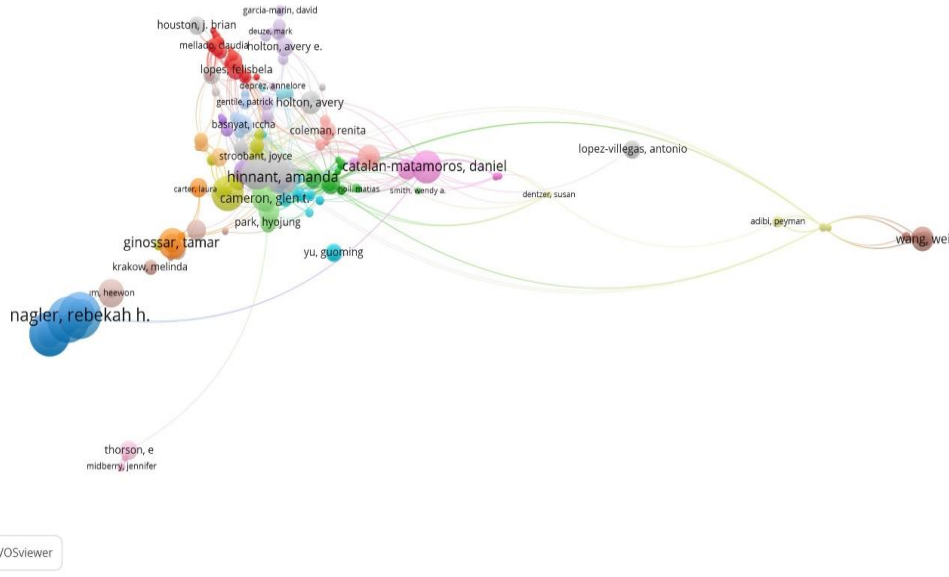
Ortak yazar analizine göre, en az 1 yayın ve 1 atıf almak kriterine göre ağ haritası oluşturulmuştur. Oluşturulan harita yardımıyla 1004 birimden, tespit edilen 126 birim analiz edilmiştir. Çözümleme sonucunda 15 küme, 454 bağlantı ve 655 toplam bağlantı gücü saptanmıştır. En fazla yayın yapanlar Rebekah Nagler, Janice L. Krieger ve Carma Bylund'tur. En çok atıf alan ilk 3 kişi ise Michael Mackert, Sara Champlin ve Erin Donovan'dır. Toplam bağlantı gücü en fazla olanlar Carma Bylund, Rebekah Nagler ve Janice L. Krieger'dir. En çok yayın üreten kişilerde en bağlantılı yazarlar olduğu görülmektedir.

Şekil 1. Sağlık gazeteciliği konulu çalışmaların ortak yazarlık ağ haritası.

Yazarların Atıf Analizi

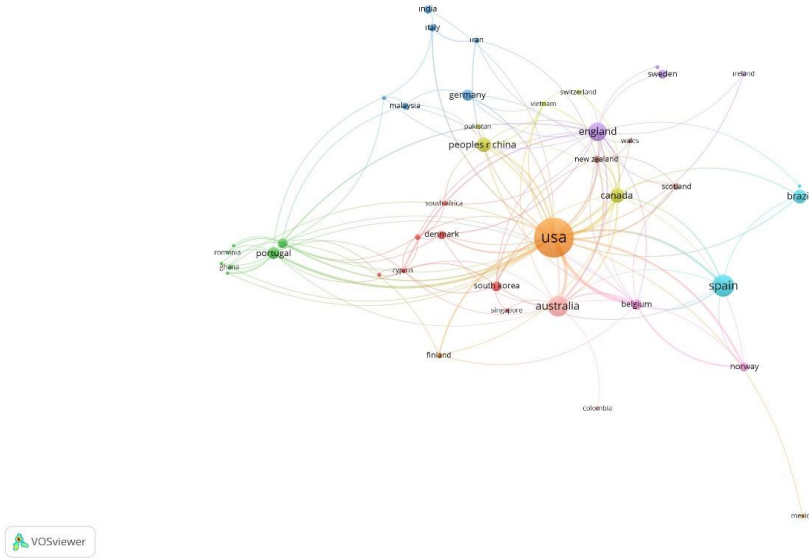
Yazarların atıf analizinde bulunmayı sağlayan ağ haritasının oluşturulmasında kriter olarak, en az 1 yayın ve 1 atıf göz önüne alınmıştır. Oluşturulan harita yardımıyla 1004 birimden, tespit edilen 456 birim analiz edilmiştir. Çözümleme sonucunda 24 küme, 2443 bağlantı ve 3077 toplam bağlantı gücü saptanmıştır. En fazla yayın yapanlar Rebekah Nagler, Janice L. Krieger ve Carma Bylund'tur. En fazla atıf alanlar ise Michael Mackert, Sara Champlin ve Erin Donovan'dır. Buna karşılık toplam bağlantı gücü en yüksek olanlar Amanda Hinnant, María Elizabeth Len-Ríos ve Daniela B Friedman'dır. Haritaya göre en fazla yayın yapanların aynı biçimde atıf almadığı ve bağlantı gücü olmadığı görülmektedir.

Şekil 2. Sağlık gazeteciliği konulu çalışmalarda, yazarların atıf ağ haritası.

Ülkelerin Atıf Analizi

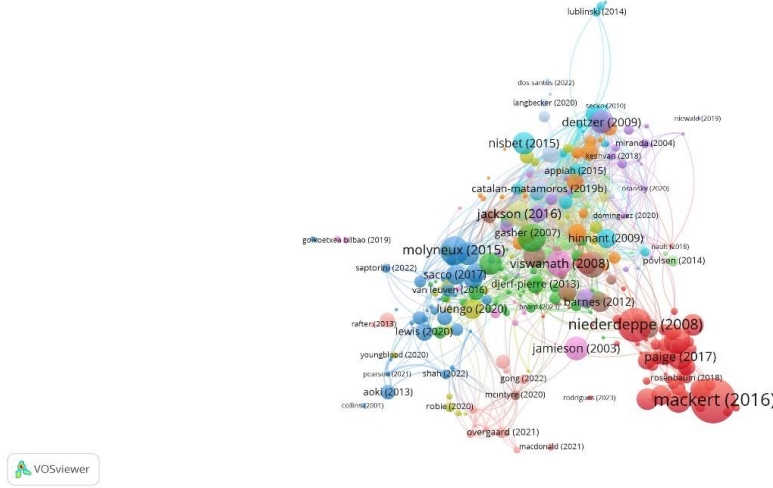
Çalışma kapsamında yayınların ülke menşelerine göre aldıkları atıflara ilişkin olarak oluşturulan ağ haritası, en az 1 yayın ve 1 atıf ölçütü kriteri göz önüne alınarak meydana getirilmiştir. Oluşturulan harita yardımıyla 57 birimden, tespit edilen 43 birim incelemeye tabi tutulmuştur. 10 küme, 132 bağlantı ve 290 toplam bağlantı gücü tespit edilmiştir. En çok yayın yapanlar ABD, İspanya ve Avustralya olmuştur. En fazla atıf alan ülkeler ise ABD, İngiltere ve Belçika'dır. Toplam bağlantı gücü en fazla olanlar ABD, Kanada ve Avustralya'dır.

Şekil 3. Sağlık gazeteciliği konulu çalışmalarda, ülkelerin atıf ağ haritası.

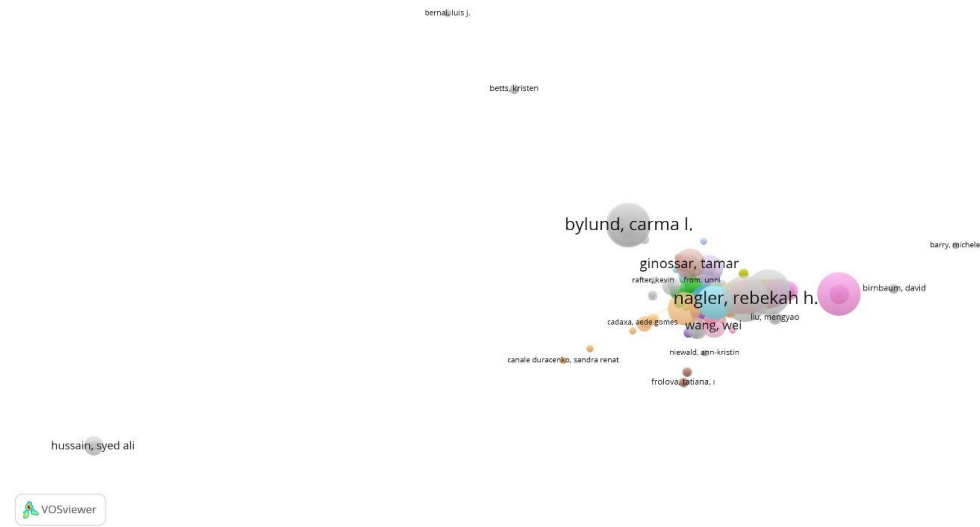

Şekil 5. Sağlık gazeteciliği konulu çalışmalarda, metinlerin bibliyografik eşleme ağ haritası.

Yazarların Bibliyografik Eşleme Analizi

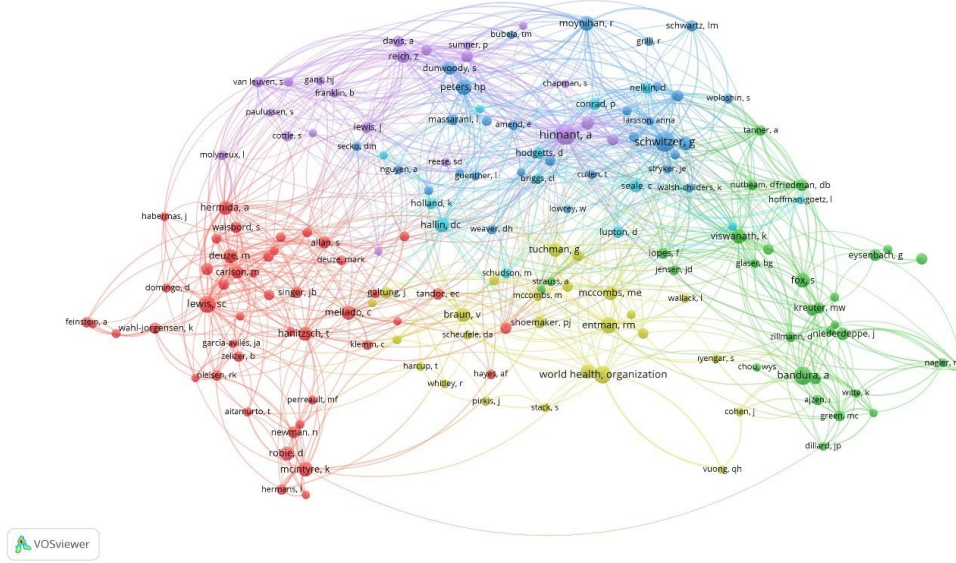
Yazarların bibliyografik eşleme ağ haritası oluşturulurken en az 1 atıf ve 1 yayın alınması kriteri baz alınmıştır. Bu kapsamda oluşturulan harita yardımıyla 1004 birimden, tespit edilen 898 birim incelemeye tabi tutulmuştur. 32 küme, 32141 bağlantı ve 141186 toplam bağlantı gücü tespit edilmiştir. bibliyografik eşleşme en çok olanlar Karin Raeymaeckers, Amanda Hinnant ve Sarah Van Leuven'dir.

Şekil 6. Sağlık gazeteciliği konulu çalışmalarda, yazarların bibliyografik eşleme ağ haritası.

Yazarların Ortak Atıf Analizi

Ağ haritası oluşturulurken en az 10 atıf kriteri göz önüne alınarak meydana getirilmiştir. Bu kapsamda oluşturulan harita yardımıyla 168 birimden, tespit edilen 166 birim incelemeye tabi tutulmuştur. 6 küme, 4474 bağlantı ve 12140 toplam bağlantı gücü tespit edilmiştir. En çok ortak atıf yapılanlar Amanda Hinnant, Gabriel Schweizer ve Albert Bandura'dır.

Şekil 7. Sağlık gazeteciliği konulu çalışmalarda, yazarların ortak atıf ağ haritası.

SONUÇ

Sağlık haberciliği, toplumun sıhhatli olması için gerekli olan bedeni, ruhi ve içtimai ihtiyaçların karşılanması noktasında, insanları bilgilendirici bir hüviyete sahiptir. Sorumluluğun yüksekliğiyle bağlantılı olarak, mesleği icra etmek için gerekli olan donanımın da önemi anlaşılmaktadır. Her şeyden önce sağlık haberi kaleme alan profesyoneller, bilmedikleri bir konuda kalem oynattıklarının bilincinde olmalıdır. Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde, kitle iletişiminin sosyal medyada önemli bir yer edinmesiyle, daha kısa sürede daha fazla insane ulaşmak kolaylaşmıştır. Bu durumun belirgin iki sonucu ortaya çıkmıştır. Birincisi meslek profesyonellerinin haber üretimi artmıştır. İkinci olaraksa hem meslekten gelmeyen kişilerin etik kaygılarındaki zayıflık hem de mesleği bilmemelerinden doğan boşluk, dezenformasyon ve misenformasyona zemin hazırlamıştır. Halk sağlığını bu denli yakından etkileyen bir durumda yanlış ve/veya bozulmuş bilginin dolaşıma girmesi, geri döndürülemez sonuçlara sebep olabilir. Tüm bu durumlara ilaveten haber ile reklam arasındaki ilişkinin flulaştığı “advertorial” içerikler eklenince, sorun daha da büyümektedir.

Özellikle “doktor” ünvanıyla tıbbi gelişmeleri haberleştiren kişilerin, toplum nezdinde kabul oranları daha yüksektir. Haber metninde oluşturdukları içeriklerin ne denli doğru olup olmadığını bilmek, tabiatı gereği uzmanlık gerektirmektedir. Gerek gazetecilerin gerekse halkın anılan bu uzmanlık bilgisine sahip olmadıkları varsayıldığında, “advertorial” içeriğin açıklayıcı bir şekilde okuyucuya ulaştırılması gerekmektedir. Çağlar (2005)’ın çalışmasında belirttiği üzere gazetecilerin sağlık konusunda ilgili ve yetkin olmaları gerektiği de unutulmamalıdır. Doktorların, icra ettikleri melkelerinden kaynaklı toplumda edindiği yer, haber içeriklerinde tüketilmemelidir. Zira, sağlık toplumun ortak kaygısıdır. Siyasilerin de en çok üzedrinde urdukları konulardan biridir. Tıbbi bilgilerde, diğer tüm bilim alanlarında olduğu gibi ortaklaşmamak olağan olmakla birlikte, gerek sağlığın kendine has durum gerekse siyasi bir mecra olarak doldurduğu alan, onu diğer bilimsel faaliyetlerden ayırmaktadır. Özellikle Covid-19 pandemisinde deneyimlenen, halkın tamamını doğrudan etkileyen

durumlarda yaşanan belirsizliklerin, olumsuz sonuçlar doğruduğu görülmüştür. Bu duruma bilgi kirliliği de eklenince “aşı karışıklığı” gibi bir kavram kamuoyunda daha fazla tartışılır hale gelmiştir. Anılan bu kavramın, spesifik olarak Covid-19 pandemisinden taşarak, ilerleyen süreçte arttığını yapılan bilimsel çalışmalarda görmek mümkündür.

Sağlık haberciliğinin önemi, üzerine yapılan bilimsel çalışmaların fazlalığından da anlaşılmaktadır. Bu çalışma kapsamında, 1968-2024 yılları arasında sadece Web of Science veri tabanında, konuyla ilgili 6067 bilimsel faaliyet olduğu görülmüştür. Yapılan bu çalışmalar sadece iletişim alanıyla sınırlı kalmamış, psikolojiden tıbbı bir dizi bilim alanının da odağında olmuştur. Vosviewer programı yardımıyla, çalışmalar bibliyometrik analize tabi tutulmuştur. Yapılan akademik yayınlarda ülkeler, kurumlar, yazarlar ve bilimsel metinler arasındaki ilişkiler incelenerek, ülkeler, kurumlar ve yazarlar arasındaki işbirlikleri ve atıf dinamikleri analiz edilmiştir. Ortak yazar analizinde, 1004 farklı çalışmanın kriterlere uyan 126 adedi incelenmiştir. Ortak yazarlı çalışma sayısı, sağlık haberciliği üzerine yapılan çalışmaların ancak %15’inin birden çok yazarla kaleme alındığını göstermiştir. Yazarlar arasında 15 farklı küme tespit edilmiş olup yaklaşık %65 bağlantı gücüne ulaşıldığı saptanmıştır. Yayın sayısında başı çeken araştırmacılar Nagler, Krieger ve Bylund, en çok atıf alanlar ise Mackert, Champlin ve Donovan olarak belirlenmiştir. Farklı araştırmacılarla sağlık haberciliği konusunda en çok çalışan isimler de Bylund, Nagler ve Krieger olarak sıralanmıştır. Buradan çıkarılacak bir diğer sonuç, farklı yazarlarla bağlantısı güçlü olan araştırmacılar aynı zamanda alanda en fazla içerik üreten akademisyenler olduğudur.

Ortak yazarlı çalışmalarla atıflar arasında bir korelasyon olduğu görülmüştür. Buna göre incelenen çalışma sayısı atıf analizinde ortak yazarlılarda incelenenlerin yaklaşık 4 katına ulaşmaktadır. Bununla birlikte ilk analizde ikisinin de benzer sayıda çalışma içerisinden seçildiği müşahede edilmiştir. İlâveten çalışmaların birbiriyle bağlantılarının güçlü olduğunu söylemek mümkündür. Zira bağlantı gücü incelenen makale sayısının 2 katını geçmektedir. Diğer bir söyleyişle çalışmaların ortalama atıf sayısı 10’un üzerine çıkmaktadır. Araştırmacılar arasında Mackert, Champlin ve Donovan en çok atıf alanlar olarak tespit edilmiştir. Bibliyometrik analizin ülkeler bazında sonuçlarında, en çok yayın yapılan ülkelerin ABD, İspanya ve Avustralya olduğu görülmektedir. Anılan bu 3 ülkeden, en çok atıf alanlar listesine sadece ABD girebilmiş, listenin kalanını İspanya ve Belçika doldurmuştur. Her iki listede de bulunan ABD diğer ülkelerde yapılan çalışmalarla en çok ilişkilendirilen araştırmaların yapıldığı ülkelerin başında gelmektedir. Bu listede ABD’nin yanında Kanada ve Avustralya’da bulunmaktadır. Kurumların atıf analizinde de ülkelerin analizine benzer sonuçlar çıkmıştır. Diğer ülkelerle en çok ilişkilendirilen çalışmaların yapıldığı ülkelere ait üniversiteler, kurum analizinde önde çıkmıştır. Sağlık haberciliği ile ilgili en çok yayın yapan üniversiteler ABD merkezli Missouri ve Austin Teksas Üniversiteleri ile en çok atıf alan ülkeler kategorisinde bulunan Belçika merkezli Gent Üniversitesi olmuştur. En çok atıf alan kurumlar kategorisinde ise sadece ABD’den üniversiteler bulunmaktadır. Bağlantı gücü en yüksek kurumlar ise daha dengeli dağılmıştır. Listede ABD’den Austin Teksas, Belçika’dan Gent ve Kanada’dan Concordia Üniversiteleri bulunmaktadır. Sağlık haberciliği anahtar kelimesiyle Web of Science veri tabanında yapılan bibliyografik analiz, bilimsel yayınların etkileşimlerini, ülkelerin ve kurumların faaliyetlerini ve de atıf dinamiklerini anlamak için önemli bilgiler sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Eserler

- Ayaz, F. (2019). Online sağlık haberciliğinin magazinsel boyutu. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 20(44), 37-50.
- Aydın, A. F. (2020). Post-truth dönemde sosyal medyada dezenformasyon: Covid-19 (yeni koronavirus) pandemi süreci. *Asya Studies*, 4(12), 76-90. <https://doi.org/10.31455/asya.740420>
- Bobby, P. (2021). Health journalism: A challenging paradigm. *Medical Journal of Dr. DY Patil University*, 14(3), 357-358. https://doi.org/10.4103/mjdrdypu.mjdrdypu_28_20
- Bucchi, M., & Mazzolini, R. (2003). Big science, little news: Science coverage in the Italian daily press, 1946-1997. *Public Understanding of Science*, 12(1), 7-24. <https://doi.org/10.1177/0963662503012001413>
- Cobo, M. J., López-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E., & Herrera, F. (2011). Science mapping software tools: Review, analysis, and cooperative study among tools. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 62(7), 1382-402. <https://doi.org/10.1002/asi.21525>
- Çağlar, Ş. (2005). Sağlık haberciliği. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 23, 111-115.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Geçer, E. (2018). Sağlık haberciliği ve hasta-hekim ilişkileri: Etkileşimler ve riskler. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 169-180.
- Keshvari, M., Yamani, N., Adibi, P., & Shahnazi, H. (2018). Health journalism: Health reporting status and challenges. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*, 23(1), 14-17. https://doi.org/10.4103/ijnmr.IJNMR_158_16
- Lee, N. Y., & McElroy, K. (2019). Online comments: The nature of comments on health journalism. *Computers in Human Behavior*, 92, 282-287. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.11.006>
- Maden, S. (2020). Covid-19 salgını ve sağlık haberciliği: Prof. Dr. Erkan Yüksel ile söyleşi. *Etkileşim*, 3(6), 205-213. <https://doi.org/10.32739/etkilesim.2020.6.83>
- Oğuz, C. (2019). Sağlık iletişiminde medya etiği: Haber mi, hasta mı? İçinde S. Gezgin (Ed.), *Sağlık iletişiminden geçer* (s.181-188). Nobel Tıp Kitabevi.
- Öztürk, K. N., & Küçükoğlu, S. (2024). Ebeveynlerin covid-19 aşısı okuryazarlığının aşısı tereddütleri ve aşısı yaptırma eğilimlerine etkisi. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 125-143. <https://doi.org/10.51123/jgehes.2024.117>
- Roles, S. (2011). Virtual mentor. *American Medical Association Journal of Ethics*, 13(7), 417-520.
- Şimşir, İ. (2021). Bibliyometri ve bibliyometrik analize ilişkin kavramsal çerçeve. İçinde O. Öztürk & G. Gürler (Eds.), *Bir literatürk inceleme aracı olarak bibliyometrik analiz* (s. 7-32). Nobel Bilimsel.
- T. C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2011). *Sağlığın teşviki ve geliştirilmesi sözlüğü*. Anıl Matbaacılık.

- Topçu, E., & Çaycı, B. (2022). Sosyal medyada dezenformasyon: Covid-19 pandemisi örneği. *TAM Akademi Dergisi*, 1(2), 161-191. <https://doi.org/10.58239/tamde.2022.02.005.x>
- Utma, S. (2017). Medyadaki sağlık haberlerini “doğru” okumak. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 57, 597-605. <https://doi.org/10.9761/JASSS7072>
- Utma, S. (2019). Sağlık okuryazarlığı kavramı ve sağlık haberlerini doğru okumak. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 223-231. <https://doi.org/10.21733/ibad.624972>

İnternet Kaynakları

- Jacobs, T. (2008). *Medical journalists face ethical challenges*. PasificStandard. <https://psmag.com/social-justice/medical-journalists-face-ethical-challenges-4106>
- Maksimainen, H., & Michaelmas, H. (2016). *Improving the quality of health journalism: When reliability meets engagement*. The Reuters Institute for the Study of Journalism. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/our-research/improving-quality-health-journalism-when-reliability-meets-engagement>